

Een broedgeval van de Bijeneter (*Merops apiaster*) in 2015 in Fryslân

Werkgroep Bijeneters Nederland

De Bijeneter is een zuidelijke soort. In 1964 was het eerste broedgeval in Nederland. De laatste jaren neemt het aantal broedgevallen in ons land sterk toe. Dat was voor een aantal mensen reden om een werkgroep voor de Bijeneter op te richten. Jaarlijks wordt een jaarverslag gemaakt en gepubliceerd op hun website. In het jaarverslag over 2015 wordt een broedgeval in Fryslân beschreven. Over Bijeneters is in Twirre niet eerder gepubliceerd. In deze bijdrage wordt daarom het hoofdstuk over het broedgeval van de Bijeneter in Fryslân in aangepaste vorm overgenomen.

Inleiding

In juni 2015 kregen we uit Fryslân een melding van een paartje Bijeneters in een heideterrein. De juiste locatie maken we nooit bekend. Tijdens een bezoekje aan het gebied werden inderdaad twee Bijeneters gezien die aan het jagen waren boven de weilanden. Ook bij een tweede controle werden weer Bijeneters gezien. In 2011 hadden we een onderzoek in Overijssel gedaan naar de prooisamenstelling en het aantal prooien dat per dag aan de jongen werd gevoerd. Door het slechte weer zijn de jongen toen doodgegaan en moesten wij ons onderzoek na een week al staken. We hebben bekeken of het mogelijk was dit onderzoek in Fryslân voort te zetten voor zover er sprake was van een broedgeval. Met medewerkers van de terreinbeherende instantie is een bezoek gebracht aan de waarschijnlijke nestlocatie om de mogelijkheden voor ons onderzoek te bekijken. Inderdaad waren er op deze locatie drie

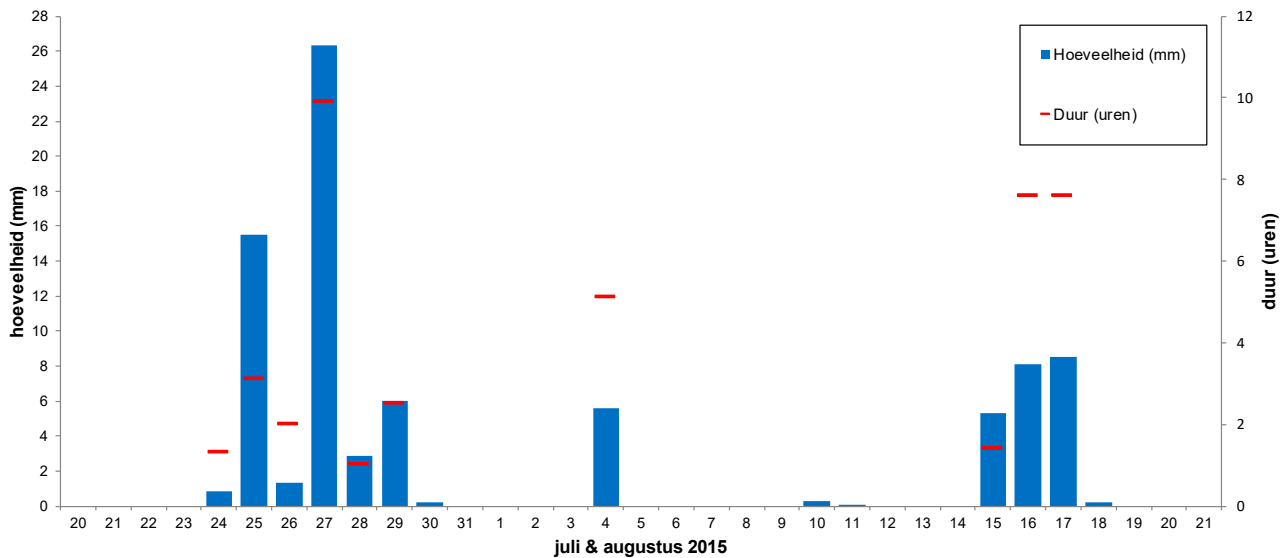
nestgaten in een steilwandje gegraven, zodat we ervan uitgingen dat hier ook inderdaad gebroed werd. Onze bedoelingen hebben wij voorgelegd aan de terreinbeheerder en er werd toestemming verkregen om dit gebied te betreden en onderzoek te doen. Wij wilden heel graag zicht krijgen op de prooiaanvoer - zowel de samenstelling als de aantallen - tijdens het opgroeien van de jongen. Verder wilden we informatie verzamelen over weersinvloeden op de prooiaanvoer en hoe laat de ouders beginnen en stoppen met voeren. Om alle waarnemingen van de prooiaanvoer in kaart te brengen waren vrijwilligers nodig. Via een ons bekende lokale vogelaar kregen wij de namen van negen personen door.

Methode

Op 27 juli regende het de hele dag. Dit kan funest zijn voor eventueel aanwezige jongen. Op 28 juli hebben we gekeken naar de aanwezigheid van de Bijeneters.

Figuur 1. Bijeneters in Hongarije (foto Sjors Steurs).

Figuur 2. Neerslag overdag in de periode 20 juli – 21 augustus 2015 in Eelde. Tussen 8.00 en 20.00 uur viel in deze periode 80,8 mm regen gedurende 41,8 uur. De langdurige regenval op 4, 16 en 17 augustus had grote invloed op de aanwezige nestjongen. (Bron: KNMI).

Ze werden jagend boven het gebied gezien. Vervolgens is op 31 juli een presentatie gegeven voor de mensen die zich opgegeven hadden om mee te werken aan het onderzoek. Er werd besloten om de volgende dag vanuit een schuilhut de voedselvluchten te noteren. Nadat een rooster was opgesteld van wie op welke dag de schuiltent zou bemannen, gingen de vrijwilligers op 1 augustus enthousiast van start. De daaropvolgende dagen werd vanaf 8 uur 's morgens de schuiltent bemand en om 12.30 uur kwam de aflosser die tot minimaal 18.00 uur aanwezig bleef.

Resultaten

In tabel 1 is het aantal aangevoerde prooien gegeven. Gezien de voederfrequentie moeten er jongen aanwezig zijn geweest. Grote libellen en hommels werden het meest naar het nest gebracht. In een later stadium werd waargenomen dat de ouders de nestgang nauwelijks meer naar binnen gingen. Op 16 en 17 augustus kregen we weer te maken met

Figuur 3. Bijeneter verlaat zijn nest, Fryslân augustus 2015 (foto Joeke Paulusma).

Tabel 1. Aangevoerde prooien per dag waarbij gegeven zijn het tijdstip van de eerste prooiaanvoer en het aantal prooien per uur (8 = van 8 tot 9 uur, enz).

Datum	Tijdstip eerste prooi	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	Totaal
1-8	8.10	5	2	4	3	3	3	2	2	5	2	2	33
3-8	8.25	2	5	3	3	0	3	3	3	4	11	4	41
5-8	8.58	1	0	0	1	3	2	3	7	6	4	2	29
7-8	11.08	0	0	0	2	1	6	3	2	7	0	0	21
9-8	10.10	0	0	1	1	0	16	1	4	9	7	1	40
11-8	8.50	2	0	0	2	6	7	12	4	10	3	0	46
13-8	8.30	4	3	12	13	12	8	2	20	8	11	8	101
15-8	9.15	0	1	4	8	7	4	18	15	12	10	3	82
17-8	10.18	0	0	15	3	4	2	3	0	0	0	0	27
18-8	9.24	0	1	0	4	0	7	5	11	8	2	0	38
19-8	9.02	0	5	0	1	6	2	0	0	6	2	0	22
Totaal		14	17	39	41	42	60	52	68	75	52	20	480

Tabel 2. *Gevonden prooiresten in het nest van de Bijeneter in 2015 in Fryslân.*

* *verschil in losse kaken en aantal exemplaren door verschil in aantal teruggevonden linker- en rechterkaken*

Soort(groep)	aantal	%%	opmerkingen
Libellen (<i>Odonata</i>)	60	2,6	105 losse kaken*
Wespen (<i>Vespidae</i>)	376	16,0	
Honingbijen (<i>Apis mellifera</i>)	173	7,4	
Vliesvleugeligen overige (<i>Hymenoptera spec.</i>)	45	1,9	
Hommels (<i>Bombus spec.</i>)	1294	55,2	
Kevers (<i>Coleoptera</i>) *	292	12,5	
Vliegen (<i>Brachycera</i>)	64	2,7	
Sprinkhanen (<i>Orthoptera</i>)	0	0,0	o losse kaken
Wantsen (<i>Heteroptera</i>)	7	0,3	
Mieren (<i>Formicidae</i>)	30	1,3	
Vlinders (<i>Lepidoptera</i>)	2	0,1	Atalanta en Kleine vos
Totaal	2343	100	
* uitsplitsing kevers			
Mestkevers (<i>Geotrupidae</i>)	54	18,5	
Loopkevers (<i>Carabidae</i>)	8	2,7	
Aaskevers (<i>Silphidae</i>)	99	33,9	
Onechte waterkevers (<i>Hydrophilidae</i>)	75	25,7	
Snuitkevers (<i>Curculionidae</i>)	0	0,0	
Bladsprietkevers (<i>Scarabidae</i>)	37	12,7	
Kniptorren (<i>Elateridae</i>)	10	3,4	
Boktorren (<i>Cerambycidae</i>)	3	1,0	
Overige kevers (<i>Coleoptera spec.</i>)	6	2,1	
Totaal	292	100	

langdurige regenval (figuur 2). De aanwezige jongen moesten zich nu voorin het nest bevinden gezien de zeer korte tijd dat de ouders in de nestgang waren. Ook reageerden de jongen op het geroep van de ouders door zelf terug te roepen. Dit was te horen in de schuiltent die zich op ruime afstand van het nest bevond. Op 20 augustus ging het mis met het broedgeval. De jonge Bijeneters werden niet meer gevoerd. Door een later uitgevoerde inspectie bleek dat er één jong dood voorin de nestgang lag. Een triest resultaat voor de Bijeneters en natuurlijk ook voor

alle vrijwilligers die aan dit onderzoek meegewerkt hebben.

Op 21 augustus werd het gebied de hele dag in de gaten gehouden. Om 11 uur 's morgens werden de twee ouders nog een keer gezien in de buurt van de nestlocatie. Daarna werden ze niet meer waargenomen. Na het mislukken van het broedgeval zijn ze dus nog een dag in de buurt blijven rondhangen en zijn toen vertrokken. Op 23 augustus is het nest uitgegraven. Wij troffen in totaal vijf dode jongen aan waaronder drie zeer kleine (figuur 4 en 5). Alle aanwezige prooiresten die zich in het nest bevonden zijn verzameld (tabel 2).

Discussie

Achteraf bleek dat de jongen net geboren waren toen we begonnen met het onderzoek. Dit is meestal niet waar te nemen (ze graven hun nest immers in een steilwandje) en daarom ook moeilijk in te schatten wanneer er jongen aanwezig zijn. In de broedfase krijgt de broedende ouder ook prooien op het nest aangeboden door de partner. Dit gaat echter met tussenpozen van soms wel drie uur. Dit kan verwarrend zijn. Wanneer je net aanwezig bent in de buurt van de nestlocatie en er een prooi naar het nest gebracht wordt, kun je de indruk krijgen dat er jongen aanwezig zijn. Wanneer er echter diverse prooien achter elkaar naar het nest worden gebracht, kun je daar zeker van zijn. Door het onderzoek van de voederfrequentie weten wij nu meer over het tijdstip waarop de jongen uit het ei zijn gekomen.

Het onderzochte broedgeval viel laat in het seizoen. Toch is dit wel eens later voorgekomen in ons land. Onderzoek naar de broedgegevens van Nederland vanaf het eerste broedgeval in 1964 leert dat er in 1965 op Terschelling nog jongen uitvlogen in

Figuur 4. De drie aangetroffen kleine jonge Bijeneters, Fryslân 23 augustus 2015 (foto Matthias Koster).

Figuur 5. De jonge Bijeneter die op 20 augustus gestorven moet zijn, Fryslân 23 augustus 2015 (foto Hilbert Folkerts).

de periode van 1-4 september. De gebruikelijke uitvliegdatum van de nestjongen ligt rond eind juli / begin augustus.

Door de regenval op 16 en 17 augustus heeft één jong het niet overleefd en het overgebleven jong was dermate verzwakt, dat dat op 20 augustus alsnog doodgegaan is. Door het lage aantal prooien dat naar het nest gebracht werd, lijkt het erop dat de voedselsituatie in dit biotoop waarschijnlijk niet optimaal was. Tijdens het broeden produceren de ouders ook braakballen in het nest, evenals later de jongen. Door de prooiresten te verzamelen uit de nesten krijg je wel een beeld van de voedselsituatie. In Fryslân werden 2.343 prooien aangetroffen. In vergelijking met broedgevallen in Overijssel (jongen ongeveer dezelfde leeftijd) hadden dit er minimaal 3.500 moeten zijn geweest. De pasgeboren jongen werden grote prooien zoals hommels en libellen gevoerd. Daar wij zeker weten dat er op 1 augustus jongen aanwezig waren, kunnen wij stellen dat één jong minimaal 17 of 18 dagen oud moet zijn geweest

en één jong minimaal 20 dagen oud. Dankzij deze gegevens hebben wij de vleugellengte af kunnen zetten tegen hun leeftijd. Hieruit bleek dat de jongen een groeiachterstand hadden (vleugellengte komt niet overeen met de leeftijd).

Dankzegging

Onze dank gaat uit naar de medewerkers van Staatsbosbeheer in Fryslân, Johan de Jong, Trienke Wijnalda, Nel Oosting, Hotze Simonidus, Meindert Swart, Joeke Paulusma, Freerk Jelsma, Jan Leijstra, Jan Veenstra, Andries Zijlstra en de Fûgelhelling.

Websites

<https://www.bijeneters.nl> Figuur 4. De drie aangetroffen kleine jonge Bijeneters, Fryslân 23 augustus 2015 (foto Matthias Koster).

Werkgroep Bijeneters Nederland
Werkhorst 3
7944 AP Meppel
info@bijeneters.nl